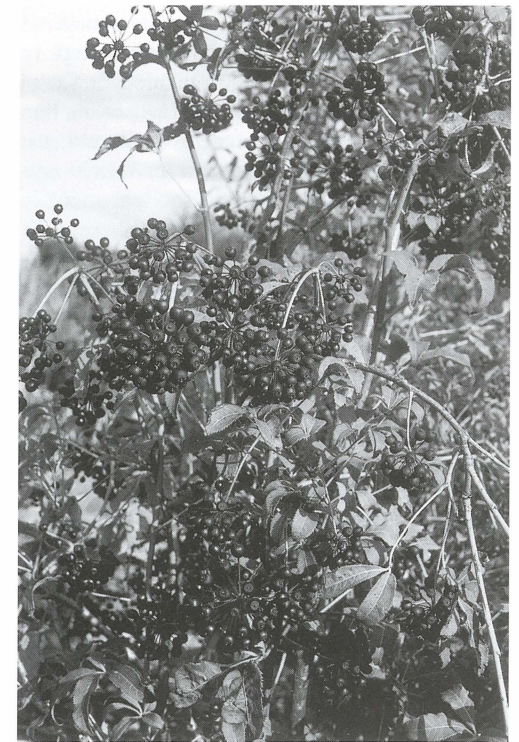

Eleutherococcus in plaats van Acanthopanax

Dr. J.J. Bos

Op de dendrologendag van het najaar 2000, werd met name de Klimopfamilie (Araliaceae) in het zonnetje gezet. In dat kader werd ook de verwarde situatie rond de namen Acanthopanax en Eleutherococcus uit de doeken gedaan. De literatuur over dit onderwerp is nogal versnipperd en verspreid, maar met behulp van enkele overzichtsartikelen is één en ander duidelijk geworden.

De belangrijkste taxonomische publicaties over dit onderwerp zijn van: Shiu Ying Hu (1980), Hiroyoshi Ohashi (1987) en Ping-Sheng Hsu en Sheng-Li Pan (1993). Op basis van deze publicaties is een historisch overzicht opgesteld. Tevens worden de soorten en synoniemen genoemd die van belang zijn voor de Nederlandse boomteelt.

Bij het tot stand komen van deze publicatie werd ondermeer dankbaar gebruik gemaakt van het verslag over dit onderwerp in het kader van het tweede jaars practicum biosystematiek 2001 door de studenten Lucas Kalkers, Dieuwertje Lont, Sara Mulder, Mariette Vis en Annemarie Wagemans.

Historisch overzicht

1854-1861: *Panax* en *Eleutherococcus*

In 1854 verschijnt in de Revue Horticole, een Frans tuinbouwkundig tijdschrift uitgegeven te Parijs, een artikel over *Araliaceae*. De auteurs zijn Decaisne en Planchon, tuinbouwkundige

zwaargewichten in die dagen. In hun artikel geven zij een korte schets van de familie *Araliaceae*. Binnen het genus *Panax*, waartoe onder meer het bekende gewas Ginseng gerekend wordt, stellen zij een ondergenus *Acanthopanax* voor. Die naam wil zoveel zeggen als *Panax* met stekels.

In 1859 publiceert Maximowicz, de directeur van de botanische tuin van St. Petersburg in Rusland een voorlopige Flora van het Amur-gebied in Siberië. Hierin worden verwante soorten ondergebracht in een nieuw eigen genus dat hij *Eleutherococcus* noemt. Letterlijk betekent dit vrije steenvrucht.

1861-1894: *Acanthopanax* en *Eleutherococcus*

In 1861 verheft Heinrich Witte, de toenmaals internationaal befaamde hortulanus van de Leidse Hortus, het subgenus *Acanthopanax* van Decaisne en Planchon tot genusniveau. Waarschijnlijk betrof dit andere soorten dan die uit het Amur-gebied die Maximowicz tot *Eleutherococcus* rekende. Het is niet verbazingwekkend dat Miquel als hoogleraar-directeur van het Rijksherbarium

en de Leidse hortus in 1863 de visie van Witte volgt en de Indische soorten onderbrengt in *Acanthopanax*.

In 1865 brengen Bentham en Hooker in hun toonaangevende trilogie Genera Plantarum, dat alle toen bekende plantengenera ter wereld omvatte, alle inmiddels bekende soorten onder in twee genera, *Acanthopanax* en *Eleutherococcus*. Deze visie wordt gevolgd door Forbes en Hemsley in 1888 in hun opsomming van Chinese planten en soortgelijke inventarisaties van Nakai (1914, 1924, 1927), Japanse en Chinese flora's en ook door Pojarkova in de Flora van de USSR.

1894-1978: *Eleutherococcus* wordt *Acanthopanax*

In 1894 komt in Berlijn in serie Die Natürlichen Pflanzenfamilien het deel over de *Araliaceae* uit. Dit is het antwoord van de Duitse botanici op de Engelse school van Bentham en Hooker. De auteur is Harms en hij voegt de twee genera samen. Echter hij reduceert daarbij het genus *Eleutherococcus* als sectie in het genus *Acanthopanax*. Een sectie heeft een lagere rang dan een subgenus. Deze opvatting is nomenclatorisch absoluut onverdedigbaar omdat op het niveau van genus *Eleutherococcus* de oudste geldige naam is en dus nooit onder een op dit niveau jongere naam als *Acanthopanax* mag worden geschoven. Als Harms het correct gedaan, dan had hij *Eleutherococcus* als genusnaam moeten handhaven en *Acanthopanax* als sectie daarin moeten onderbrengen.

1978-heden: *Acanthopanax* wordt *Eleutherococcus*

In 1978 worden de *Araliaceae* door Hoo en Tseng behandeld in de Flora van China. Zij volgen Harms, hoewel ze diens sectie *Kalopanax* afsplitsen en tot eigen genus verheffen. Ze besleffen dat ze op deze wijze nomenclatorisch verkeerd handelen, maar ze beroepen zich op het langdurig gebruik van de naam *Acanthopanax*. Ze hadden in dit geval hun voorkeur voor het gebruik van *Acanthopanax* voor moeten leggen aan de nomenclatuurcommissie van het internationale botanische congres. Die commissie had dan op grond van voldoende argumenten aan te dragen door Hoo en Tseng eventueel kunnen beslissen tot het conserveren van *Acanthopanax* over *Eleutherococcus*. Dit is echter niet gebeurd. Een jaar later, in 1979, komt het deel van Flora Malesiana uit waarin de twee soorten *Acanthopanax* uit dat gebied worden behandeld door Henderson. Deze twee soorten hebben geen no-

menclatorische voorgeschiedenis in *Eleutherococcus*. In 1980 brengt Stone de soort die in Malakka voorkomt van *Acanthopanax* over naar *Eleutherococcus* als *Eleutherococcus malaiensis* (Henderson) Stone. In dit zelfde jaar signaleert Hu in het Journal of the Arnold Arboretum deze nomenclatorische misstand. Zij erkent de soorten van Hoo en Tsjeng in de Flora van China, maar zij trekt wel de consequentie en brengt ze over van *Acanthopanax* naar *Eleutherococcus*. In 1987 krijgt dit een vervolg als Ohashi in het Japanse botanische tijdschrift deze materie nogmaals aan de kaak stelt en nog een aantal nieuwe combinaties voor diverse Chinese en Japanse taxa voorstelt. Als tenslotte in 1993 Ping en Sheng de laatste vijf taxa van *Acanthopanax* in *Eleutherococcus* brengen is alles in *Eleutherococcus* overgebracht en blijft er niets meer over in *Acanthopanax*. In praktijk vervalt hiermee de geslachtsnaam *Acanthopanax*.

De belangrijkste soorten

Het gevolg hiervan is dat de 82 soorten, ondersoorten, variëteiten en formae van *Acanthopanax* nu zijn ondergebracht in 77 van dergelijke taxa in *Eleutherococcus*. Het zou te ver voeren deze hier allemaal de revue te laten passeren. Daarom worden alleen de soorten genoemd die van belang zijn in de Nederlandse boomteelt. Dit is ontleend aan de namen uit de Naamlijst van Houtige Gewassen van het Boomteelt praktijk onderzoek en die uit de dertiende herziene druk van B.K. Boom, Nederlandse Dendrologie. Dat al deze genoemde soorten nu tot *Eleutherococcus* behoren is wel duidelijk. Echter wat betreft de omgrenzing van de soorten is nog veel onzekerheid. Verschillende literatuurbronnen geven niet altijd eensluidende beschrijvingen. Een revisie van *Eleutherococcus* is dan ook erg gewenst. Daarom acht de auteur het hierbij niet zinvol om beschrijvingen te geven van de soorten.

Eleutherococcus henryi Oliver
syn. *Acanthopanax henryi* (Oliver) Harms

Eleutherococcus lasiogyne (Harms) S.Y.Hu
syn. *Acanthopanax lasiogyne* Harms

Eleutherococcus leucorrhizus Oliver
syn. *Acanthopanax leucorrhizus* (Oliver) Harms

Eleutherococcus senticosus Rupert & Maximowicz
syn. *Acanthopanax senticosus* (Rupert & Maximowicz) Harms

Eleutherococcus seoulensis (Nakai) S.Y. Hu
syn. *Acanthopanax seoulensis* Nakai

Eleutherococcus sessiliflorus (Rupert & Maximowicz) S.Y. Hu
syn. *Acanthopanax sessiliflorus* (Rupert & Maximowicz) Seeman
Panax sessiliflorus Rupert & Maximowicz

Eleutherococcus sieboldianus (Makino) Koidzumi
syn. *Acanthopanax sieboldianus* Makino
hierbinnen vallen bovendien de cultivars 'Aureomarginatus' en 'Variegatus' (f. *variegatus* Rehder)

Eleutherococcus simonii (C.K. Schneider) Hesse
syn. *Acanthopanax simonii* C.K. Schneider

Literatuur

BOOM, B.K. (2000): Nederlandse Dendrologie - H. Veenman & Zn. B.V., Ede, ed. 13, 585 p.
HOFFMAN, M.H.A., H.J. VAN DE LAAR & P.C. DE JONG (2000): Naamlijst van houtige gewassen - Boomteeltpraktijkonderzoek, 6de druk, 469 p.
HSU, PING-SHENG EN SHENG-LI PAN (1993): Sida 15: 593-595.
HU, SHIU YING (1980): Journal of the Arnold Arboretum 61: 107-111.
OHASHI, HIROYOSHI (1987): Journal of Japanese Botany 62: 353-361.

Dr. J.J. (Jan Just) Bos
plantentaxonom en directeur van de
botanische tuinen van Wageningen

Summary

At the meeting of the Dutch Dendrology Society in the autumn of 2000, a paper on *Araliaceae* was presented. One of the topics was the confusing taxonomy of *Acanthopanax* and *Eleutherococcus*. A literature study has shed some light on this situation. All species are now classified as *Eleutherococcus*. In practise the name *Acanthopanax* is no longer used. At the end of this paper a list is given of all the species that are grown or have been grown in The Netherlands.

Zusammenfassung

Am Dendrologie-Tag der NDV im Herbst 2000 wurden namentlich die *Araliaceae* behandelt. Hier wurde ebenfalls die verwirrte Nomenklatur rund *Acanthopanax* und *Eleutherococcus* ausführlich besprochen. Die diesbezügliche Literatur ist schwer zugänglich und schwer zu bekommen. Mit Hilfe von einige Übersichten in der Literatur ist es doch klar geworden. Alle Arten die bisher *Acanthopanax* hiessen, gehören nun zu *Eleutherococcus*. In der Praxis heisst das, dass der Namen *Acanthopanax* überflüssig geworden ist. Es gibt eine Übersicht der Arten die in den Niederlanden noch in Kultur sind oder gewesen sein.